

Ankara–İrəvan normallaşması və Azərbaycan amili

Türkiyə lideri son bəyanatı ilə nəyin mesajını verdi?

Prezident Rəcəb Tayyib Ərdoğan xarici ölkə səfirlərinin 16-cı konfransında çıxışı zamanı bildirib ki, Türkiyə Azərbaycanla əlaqələndirilmiş və davamlı dialoq vasitəsilə, Ermənistanla münasibətlərin normallaşması prosesini irəliyə aparır. Cənab Ərdoğan mövcud xüsusda digər fikirlər də səsləndirib və Ankaranın mövqeyinə ətraflı aydınlıq gətirib. Yazımız əsasən bu barədədir. Amma bəzi əlaqəli məqamlara da diqqət yetirəcəyik.

Əlbəttə, Türkiyə liderinin dediklərinin siyasi, diplomatik və geostrategiya müstəvidə şərhə var. Siyasi-strategiya mənə yükü budur ki, Türkiyə Ermənistanla münasibətləri müstəqil xətt üzrə deyil, Azərbaycanla tam uzlaşdırılmış şəkildə aparır. Yəni Ankara üçün İrəvanla normallaşma Bakı ilə strateji müttəfiqliyin alternatividir deyil, davamıdır. Açıq mesajla gəldikdə, aydındır ki, Türkiyə Ermənistanla Azərbaycanı nəzərə almadan heç bir ciddi addım atmayacaq.

Bəli, cənab Ərdoğanın “əlaqələndirilmiş və davamlı dialoq” məntiqi, faktiki olaraq, o deməkdir ki, Ankara–İrəvan normallaşması Ermənistan–Azərbaycan sülh prosesinə bağlanıb və Bakı bu prosesdə mərkəzi və həlledici aktordur. Üstəlik, Türkiyə Ermənistanla bağlı qərarlarını Azərbaycanın mövqeyi ilə sinxronlaşdırır. Bu, ölkəmizin, eyni zamanda, Ankara–İrəvan normallaşma prosesi üzərində de-fakto təsir və nəzarət imkanına malikliyi.

Türkiyə liderinin fikirlərinin Ermənistanla mesaj payı da aktualdır. Əgər Ermənistan Azərbaycanla sülhə gəlməsə, Bakının irəli sürdüyü əsas tələbi – Ermənistan konstitusiyasına dəyişiklik şərtini qəbul etməsə, onun Türkiyə ilə real normallaşması mümkünsüzdür. Halbuki, erməni iqtidarının təmsilçiləri əksini iddia edirlər. Onların fikrincə, Türkiyə–Ermənistan münasibətlərinin normallaşmasının, konkret olaraq, sərhədlərin açılmasının Bakı–İrəvan sülhünə müsbət təsiri olacaq. Yəni ilk addımı Ankara atsın.

Əlbəttə, Ermənistan o səviyyədə və gücdə deyil ki, diktə etsin. Amma Ərdoğanın fikirlərinin İrəvanla bağlı başqa mesaj motivi də var ki, bu barədə sonda söz açacağıq. Hələlik isə vurğulayaq ki, Türkiyə Prezidenti açıqlaması ilə beynəlxalq ictimaiyyətə də mesaj verir. Başqa sözlə desək, Qərbə və regiondakı aktorlara üz tutur.

Mesaj budur ki, birincisi, Türkiyə təkbaşına oyun qurmur, regional məsələlərdə Azərbaycanla vahid mövqedən çıxış edir,

ikincisi, Cənubi Qafqazda normallaşma kənar təzyiqlərlə deyil, regional razılaşmalarla gerçəkləşməlidir. Bu, eyni zamanda, Türkiyənin vasitəçi yox, tərəfdaş-müttəfiq mövqeyini önə çıxarır.

Qeyd edək ki, qardaş ölkə liderinin açıqlamasında gizli diplomatik mənə yükü

də istisna deyil. Bu baxımdan onun “davamlı dialoq” ifadəsinə nəzər salaq. Ehtimal etmək olar ki, cənab Ərdoğan Ermənistanla normallaşmanın birdəfəlik siyasi jest formatını qəbul etmir. O, prosesin mərhələli, nəzarətli və geri dönmə ola biləcəyinə ehtiyat vurur. Yəni bu o deməkdir ki, Türkiyə istənilən mərhələdə prosesi dayandırmaq və ya ləngitmək ixtiyarını özündə saxlayır. Mövcud amil Ermənistan üçün təzyiq və şərtləndirmə mexanizmi rolunu oynayır və əslində, başqa cür mümkün deyil. Çünki otuz ilə yaxın işğalçılıq siyasəti həyata keçirmiş, üstəlik, bu siyasətdən öz xoşuna əl çəkməmiş bir ölkəyə etibar edilə, etimad göstərilə bilməz. Ermənistan siyasi və mənəvi reabilitasiyadan keçməli, inam qazanmalıdır.

sərhədlərinin tam yox, qismən açılmasını gündəmə gətirir. Daha dəqiq desək, söhbət yalnız üçüncü ölkə vətəndaşları üçün açılımdan gedir. Həmçinin diplomatik kanalların aktivləşdirilməsinə, texniki-logistik əlaqələrin bərpasına, Ankara ilə İrəvan arasında humanitar, mədəni və ya iqtisadi zəmində kiçik təşəbbüslərin reallaşacağına ümid bəsləmək olar.

Ərdoğanın “simvolik addımlar” mesajını Ermənistanı sülhə məcburet etmə mexanizmi prizmasından dəyərləndirmək də mümkündür. Bu isə Bakıya mesajdır. Yəni Türkiyə Ermənistanla real, institusional normallaşmaya getmir. Amma bir məqamı nəzərə alaq. Məlumdur ki, beynəlxalq miqyasda Ankaradan regional lider gözləntiləri var. Axı Qərbin ayrı-ayrı dairələrinin təmsilçiləri açıqlamalarında Bakı–İrəvan sülhünün məhz Türkiyədən asılı olduğunu vurğulayırlar. Onların zaman-zaman Türkiyənin ədalətsiz sülhlə razılaşması üçün Azərbaycana təzyiq göstərəcəyi düşüncəsini daşıdıqlarından da xəbərdarıq.

Xarici aləmdə kimlərsə Bakının Ankaranın diktəsi ilə razılaşacağı qənaətindədirlər. Onlar Türkiyənin regional liderlik amplitudasını məhz bu baxımdan yüksək tutduqlarını göstərirlər. Əlbəttə, gözləntilər özünü doğrultmayanda, bir qayda olaraq, dövrüyyəyə qardaş ölkəyə qarşı ittihamlar girir. Söhbət qondarma “erməni soyqırımı”nın gündəmə gətirilməsindən gedir...

Belə bir durumda Türkiyə, bir növ, ortaqların mövqeyi tutmuş, balans yaradırmış

kimi davranmalıdır. Yəni həm öz böyüklüyünü göstərərək sülh tərəfdarı olduğunu nümayiş etdirməli, həm də prinsipiallığı qorunmalıdır. Ona görə Ərdoğan hazırda Ankaranın Bakı–İrəvan sülhünə maneçilik törətmədiyi mesajını səsləndirir, ümumən, ölkəsinin regional barış tərəfdarı obrazını canlandırır, müəyyən mənada, beynəlxalq ictimaiyyətin nəbzini tutur.

Sonda cənab Ərdoğanın mesajının Ermənistanla bağlı növbəti tərəfindən söz açaq. Aydındır ki, Ermənistan–Azərbaycan sülh danışıqları həlledici mərhələyə yaxınlaşıb. Belə bir durumda Türkiyə Cənubi Qafqazda oyunqurucu statusunu möhkəmləndirmək istəyir. Erməni iqtidarından isə konkret nəticələr gözlənilir. İndiki durumda prosesi ləngidən Ermənistanda 2026-cı ildə keçirilməsi nəzərdə tutulan parlament seçkiləridir.

Azərbaycan kimi, Türkiyə üçün də başlanılmış yolun davamı vacibdir. Davam baş nazir Nikol Paşinyan administrasiyasının hakimiyyətdə qalmasından keçir. Bunun üçün erməni xalqı Nikolu dəstəkləməlidir. Belə bir dəstəyin olması hay cəmiyyətinin rifahından asılıdır. Türkiyə ilə əlaqələrin normallaşması isə özündə, eyni zamanda, rifah seqmentini daşıyır. Deməli, Ərdoğanın Ermənistanla normallaşma xəttindən söz açması, üstəlik, gələcək üçün simvolik addımlar mesajını verməsi, həm də erməni xalqı üçün də ismarıqdır. Bu ismarıq hay müxalifətinin Türkiyənin Ermənistanı təcridə saxladığına dair təbliğatlarını heçə endirməyə hesablanıb.

Ən sonda onu da bildirək ki, Türkiyə Bakı–İrəvan sülhünün regional kommunikasiyaların açılması gündəmində maraqlıdır. O gündəm ki, orada Zəngəzur dəhlizi prioriteti var. Yəni Ankara üçün dəhliz məntiqi əsasdır və bu, dəfələrlə rəsmi şəkildə bəyan edilib. Deməli, Türkiyə–Ermənistan normallaşması, eyni zamanda, Zəngəzur dəhlizinin, böyük anlamda yanaşsaq, TRIPP marşrutunun işə düşməsindən asılıdır. Ümumiləşdirmə apararaq, belə qənaətə gəlmək mümkündür ki, cənab Ərdoğanın fikirləri Ankara–İrəvan normallaşmasının regional miqyaslı geosiyasi investisiya xarakterinin vurğulanmasıdır.

Ə. CAHANGİROĞLU
XQ